

Länsstyrelsen i Stockholms län

2013-11-28
1 (18)
Dnr 2012:518

Delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering

Dnr: A2012/1387/DISK

Härmed redovisas den andra delen av uppdraget som avser en beskrivning av situationen för romska barn i förskola, grundskola och gymnasium i de kommuner som ingår i pilotverksamheten: Luleå, Linköping, Helsingborg, Göteborg och Malmö. Redovisningen är en kvantitativ uppföljning av romska barn och elevers skolsituation i pilotkommunerna. Redovisningen kompletterar den kvalitativa kartläggningen som lämnades den 26 april 2013 av romska barn och elevers skolsituation i pilotkommunerna: *Mamma, ska jag säga att jag är rom?*

Uppdraget är givet i särskild ordning i april 2012 och reviderades i regleringsbrev för 2013.

Sammanfattning av uppdraget

Regeringen har uppdragit åt Statens skolverk att ansvara för genomförandet av vissa åtgärder som behandlas i skrivelsen En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032 (skr. 2011/12:56). En del av uppdraget syftar till att Skolverket ska bidra till en ökad kunskap om situationen för romska barn i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasium.

Beskrivningarna i redovisningen ska om möjligt utformas så att de återkommande kan följas upp under den tjugoåriga strategin för romsk inkludering. Skolverket ska även delta i diskussioner under ledning av Länsstyrelsen i Stockholms län om hur beskrivningar av romers situation avseende utbildning, arbete, bostad, hälsa och social omsorg och trygghet kan genomföras.

Skolverket ska fortlöpande pröva om erfarenheterna från pilotverksamheten kan tas tillvara i myndighetens generella verksamhet när det gäller romer och andra grupper med liknande behov. Skolverket bör även ta erfarenheterna från uppdraget som helhet som utgångspunkt för att säkerställa att det i myndigheten finns för verksamheten nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet. Myndigheten ska redovisa vidtagna åtgärder, resultat och analys av dessa samt förslag till eventuellt ytterligare åtgärder. Uppdraget ska genomföras efter samråd med lärare i romani språk och romska företrädare.

Skolverket skickade ut enkäten till 357 förskolechefer, 384 grundskolerektorer och 145 gymnasierektorer i pilotkommunerna den 19 september 2013. En påminnelse sändes till de som inte redan svarat den 4 oktober. Enkätinsamlingen avslutades den 11 oktober 2013. Enkäten skickades både till enskilda och kommunala förskolor och skolor i pilotkommunerna. Svarefrekvensen var 36 % för förskolechefer, 43 % för grundskolerektorer och 35 % för gymnasierektorer. På de skolor där man har flera skolledare har svaren ofta samordnats. Det är en viktig förklaring till att svarefrekvensen var låg.

Samråd om enkäternas utformning har genomförts med företrädare för den romska minoriteten, med Datainspektionen och med Sveriges kommuner och Landsting. Enkätens utformning har diskuterats inom det samordningsarbete som Länsstyrelsen i Stockholm leder kring uppföljning av regeringens strategi för romsk inkludering. Frågorna formulerades så att förskolechefer och rektorer kan beskriva sin verksamhets förutsättningar för och förmåga att förbättra situationen för barn och elever med romsk språk och kulturbakgrund. Med romska barn/elever avses de barn/elever vars vårdnadshavare själva definierat sig vara romer. Skolverket genomförde efter enkätinsamlingen en bortfallsstudie i syfte att undersöka varför antalet svarande var relativt lågt.

Skolverkets synpunkter i sammanfattande resultatredovisning

Inom ramen för Skolverkets uppdrag genomfördes en enkätundersökning under hösten 2013 med målet att belysa situationen för romska barn i förskola, grundskola och gymnasium i de kommuner som ingår i pilotverksamheten. Enkäten skickades till sammanlagt 886 skolledare. I enkäten ställdes frågor om förskolor, grundskolor och gymnasieskolors aktiviteter med och beredskap för arbetet med romska barn och elever. Frågorna i enkätundersökningen tar sin utgångspunkt i förskolan och skolans styrdokument, lagen om nationella minoriteter, språklagen och regeringens strategi för romsk inkludering. Frågor, sammanställningar och axplock ur de öppna svaren redovisas i bilaga.

Sammanfattningsvis är resultaten nedslående. Skolverket anser att förskolor och skolor inte tar ett särskilt ansvar för att främja de nationella minoritetsspråken eller stödjer barns och elevers utveckling av den dubbla kulturella identiteten. Inte heller lever skolorna upp till kravet i *Läroplanen för grundskolan och fritidshemmet* (Lgr11), där det anges att skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola, grundsärskola, sameskola eller specialskola har fått kunskaper om den romska minoritetens kultur, språk och historia. Motsvarande formuleringar finns i läroplanerna för de frivilliga skolformerna.

Det speglas i enkätsvaren att rektorerna inte heller har tagit ansvaret för att skolpersonalen fått kännedom om den europeiska konventionen om skydd för nationella minoriteter eller den europeiska stadgan om landsdel- och minoritetsspråk. Skolverket finner det märkligt att så många skolledare förhåller sig passiva till det

uppdrag som finns formulerat i skolans styrdokument, i språklagen och i lagen om nationella minoriteter. Förskolor och skolor behöver stöd i sitt arbete. Skolverket har här en viktig roll att fylla.

Trots att skolledare har skyldighet att svara på Skolverkets frågor är andelen svarande låg. Skolverket bedömer vidare att följande resultat som enkäterna visar inte är godtagbara.

- Nästan hälften av skolledarna i grundskolan uppger att de inte behandlat den del i kursplanen för ämnet svenska för åk 4-9, som berör de romska nationella minoritetsspråken, kursplanen för ämnet historia åk 7-9 om historiska perspektiv på den romska nationella minoritetens situation i Sverige eller kursplanen i ämnet samhällskunskap om den romska nationella minoritetens rättigheter. Rektorer uppges att detta inte prioriterats eller att det inte skett på grund av okunskap på skolan.
- En majoritet av skolledarna uppger att det saknas kunskap eller inblick på skolan i romsk kultur, språk, religion och historia. En övervägande majoritet uppger att man inte haft någon särskild satsning på området och att ett stort antal skolledare menar att det inte är ett prioriterat område.
- Särskilda insatser brister i ambition och saknas generellt i skolans systematiska kvalitetsarbete för elever med romsk bakgrund för att öka deras närvaro och för att öka andelen elever som slutför grundskolan med godkända betyg och fullföljer gymnasieskolan.
- Det är anmärkningsvärt att fler än femtio av de skolledare som svarar på enkäten bedömer att det saknas förutsättningar för modersmålsundervisning, saknas förutsättningar för studiehandledning och saknas förutsättningar för att översätta information till vårdnadshavare.
- Begreppet likabehandling är missuppfattat, vilket Skolverket antar är en följd av dålig eller obefintlig kunskap om minoritetspolitiken och de internationella överenskommelser som Sverige förbundit sig att beakta i undervisningen.
- Enligt företrädare för romer i pilotkommunerna och enligt Skolinspektionens rapport om modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk (2012:2) motiverar skolorna sällan elever att delta i undervisningen då det bl.a. är svårt att rekrytera lämpliga lärare.

Särskilda insatser saknas

Många skolledare svarar i enkäten att de inte gör någon särskild insats för de romska barnen eller eleverna, då alla elever ska mötas av lika rättigheter och lika

möjligheter. Alla elever ska enligt skollagen ges likvärdiga förutsättningar men det betyder inte att alla ska behandlas på samma sätt. Elever har olika förutsättningar. Om barn och elever med romsk bakgrund inte når målen med utbildningen, har hög frånvaro, utsätts för diskriminering måste skolledare i förskola och skola utveckla sitt systematiska kvalitetsarbete i dessa frågor genom att analysera vilka brister som finns och vilket förbättringsarbete skolan kan vidta. Skolledare som svarar på enkäten är dock ofta osäkra på vad de ska göra för att förbättra utbildningssituationen för barn och elever med romsk kulturbakgrund och avvaktar därför med insatser. Flera skolledare svarar i enkäten att de upplever problem med hög frånvaro och att de har svårt att nå de romska vårdnadshavarna.

Det finns skolledare som beskriver hur de söker former för samverkan med romska familjer där både skolan och familjen gör anpassningar och finner gemensamma lösningar som successivt förbättrar utbildningssituationen. De menar vidare att det är skolan som har primära ansvaret för att skapa dessa förutsättningar. Andra skolledare kräver närvaro och anpassning utan att föreslå någon förändring i skolans arbetssätt.

Alla följer inte styrdokumentet

Av enkäten framgår att ungefär hälften av grundskolerektorerna svarar nekande på frågan om romsk kultur, språk, religion och historia behandlats i undervisningen för alla elever på skolan. Den andra hälften av rektorerna svarar dock att undervisningen på deras skolor följer gällande kursplaner. På frågan om skolledare i förskolor och skolor genomfört någon särskild satsning, temadag, extern föreläsning, film eller liknande under det senaste året för att öka barn/elevs kunskap om den nationella minoritetens romer, svarar endast ett fåtal att man genomfört en sådan satsning. En majoritet av skolledarna bedömer att personalens kunskap eller inblick i romsk kultur, språk, religion och historia är ganska liten. Majoriteten av skolledarna anser att deras personal bör utbildas i romsk kultur och traditioner. Man önskar bl.a. mer information om romers historia i det svenska samhället. Ett annat område som lyfts fram av några skolledare är vikten av att arbeta med att utmana fördomar vad gäller romer. Kommentarer från skolledare kring behoven av kompetensutveckling är mycket skiftande. Några menar åter att det inte behövs någon särskild kompetensutvecklingsinsats om romska frågor. Av de skolledare som svarade på enkäten uppgav ca 60 % att de inte haft några elever med romsk språk och kulturbakgrund på sin skola under det senaste tre åren.

Brister i kunskap om skollagens krav på minoritetsspråk

Enligt rektorerna på grund- och gymnasieskolor i pilotkommunerna finns det förutsättningar för modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. En majoritet svarar att de kan erbjuda undervisning och handledning på skolan. Svaren visar samtidigt att det finns brister i kunskaper om villkor för undervisningen. Ett flertal rektorer tror felaktigt att det krävs fem elever som önskar undervisning i romani för att undervisningen ska anordnas. Av svaren framgår också att rektorerna är osäkra på den stora variationen av romska språk vilket innebär att en modersmåls lärare i romani inte kan undervisa eller handleda barn från alla olika

romska språkvarieteter. Det finns också exempel på lokalt utformade regler för studiehandledning som saknar stöd i styrdokumentet.

En stor majoritet av de tillfrågade skollära menar att de ger information om rätten till modersmål i förskola eller modersmålsundervisning i skola. Informationen ges vid möten med föräldrar samt med skriftliga ansökningsblanketter. En majoritet av skollära framhåller att det finns förutsättningar att översätta skriftlig information till romani och att erbjuda tolk vid samtal med vårdnadshavare till romska elever. Brobyggare med romsk kulturbakgrund är en viktig resurs på de skolor som har den möjligheten.

På Skolverkets vägnar

Erik Nilsson

Avdelningschef

Mats Wennerholm

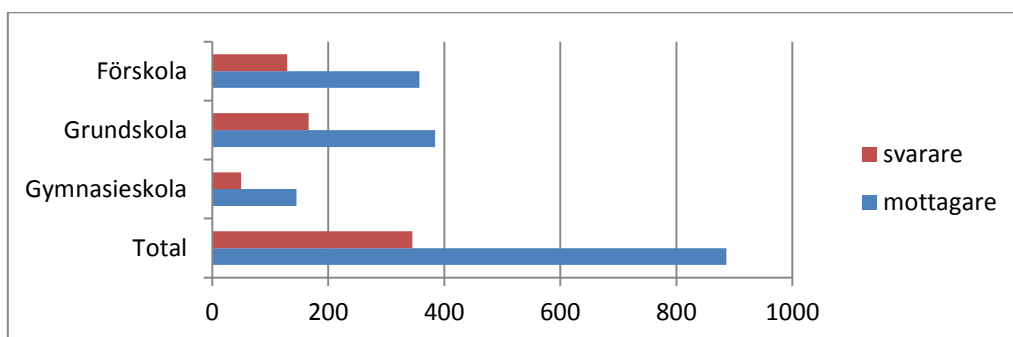
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har enhetschefen Maria Weståker och undervisningsråden Charlotte Wieslander samt Stefan Erson deltagit.

Bilaga 1. Redovisning av enkätinsamling**Bilaga 2. Resultatredovisning**

Bilaga 1. Redovisning av enkätinsamling

Enkäten skickades i ut tre olika versioner, en för varje skolform. I redovisningen har Skolverket sammanfogat enkätsvaren från förskolechefer och rektorer. Frågorna i enkäten är i huvudsak konstruerade så att respondenterna svarar med ett ja eller nej och därefter uppmanas att kommentera sitt svar. Enskilda kommentarer från respondenter som ger en allmän bild av de skriftliga svaren presenteras i citatform i redovisningen. Totalt 886 skolledare i de fem pilotkommunerna tog emot enkäten och 345 svarade på den. Alla skolledare har inte svarat på samtliga frågor. Vi redovisar grafiskt i rapporten det antal skolledare som svarar på frågorna

Fördelning av utskickade enkäter och svarande skolledare per skolform.

Skolverket genomförde en bortfallsstudie i syfte att undersöka varför antalet svarande var relativt lågt. Studien gick till så att 30 stycken rektorer och förskolechefer som inte svarat på enkäten slumpmässigt valdes ut från de fem pilotkommunerna. Den övervägande vanligaste orsaken till att de inte svarat var att de inte haft tid, och kändes sig rejält överbelastade. De tar emot många enkäter och hinner inte svara på alla. Skolverket kan inte påverka antalet enkäter som totalt skickas ut, där emot kan myndigheten bli bättre på uppföljning och fundera över val av form och tid för utskick och att ge fler påminnelser. Denna gång gick det ut en påminnelse. Det var dock få av de som ingick i bortfallstudien som inte noterat enkäten. I flera fall visste de att en annan rektor i samma ledningsgrupp på skolan svarat på enkäten, och därför inte prioriterade att svara själva. Inom förskolan är det istället vanligt att en förskolechef ansvarar för fler enheter. En mindre del av de som Skolverket ringde upp, angav som skäl att de inte hade romska elever på skolan och därför inte kände sig träffade av enkäten. Skolverket lade stor vikt att utforma enkäten och ställa frågorna så att alla skulle kunna besvara dessa, oavsett om det fanns romska elever på skolan eller inte.

Fråga 1. I vilken pilotkommun är förskolan/skolan belägen?

I bilaga 2 resultatredovisning finns uppgifter från de skolledare som svarat på enkäten.

Fråga 2 Har ni haft någon eller några elever med romska språk och kulturbakgrunder på er skola under de senaste tre åren?

Frågan ställdes i slutet av enkäten till skolledaren för att inte ge intryck av att svaren på enkäten enbart var beroende av om det finns eller har funnits barn/elever med romsk språk och kulturbakgrund i skolledarens verksamhet. I bilaga 2 resultatredovisning finns uppgifter från de skolledare som svarat på enkäten.

Fråga 3. Har romsk kultur, språk, religion och historia behandlats i undervisningen för alla elever på din grundskola eller på din gymnasieskola?

En stor del av grundskolerektorerna som svarat positivt på frågeställningen lyfter fram samhällsorienterande ämnesundervisningen där romsk kultur behandlas. Det är endast några få som lyfter frågan att det är ett innehåll som bör återkomma i undervisningen. Flera respondenter anser att det är de romska eleverna eller föräldrarna som är de som bör berätta om romsk kultur, och har därför tagit hjälp av dem i undervisningen. Detta sätt upplever man som positivt eftersom de romska eleverna därmed kan berätta sin historia från ett inifrånperspektiv.

"I de klasser där vi har elever med romsk bakgrund har elev och lärare tillsammans berättat och beskrivit historien".

Många respondenter berättar att området tas upp inom ramen för mångfaldsarbetet på skolan. Ett fåtal tar upp brobyggare och deras viktiga roll i arbetet med att förmedla romsk kultur. De som svarat att de inte tar upp romsk kultur i undervisningen ger inte ett tydligt svar på varför de inte gör det. Majoriteten av dem konstaterar att så inte har gjorts, men uppger inte ett skäl till det. Ett fåtal menar att de inte vill lyfta fram en viss minoritetsgrupp i undervisningen. De vill behandla alla lika. Tidsbrist nämns som en annan orsak. Att romernas historia upplevs som komplicerad, är ett annat skäl.

De gymnasierektorer som svarar jakande uppger att detta har behandlats inom ramen för undervisning i samhällskunskap eller historia. Det har också tagits upp i samband med undervisning om de mänskliga rättigheterna.

"Vi tar upp romsk kultur vid flera tillfällen, t.ex. i samband med temat folkemord och etnisk rensning. Historiebruk och missbruk av historien samt när vi jobbar med nationalism i Sverige under 1800- och 1900-talen."

Av de som svarar nekande uppges att detta inte prioriterats eller att okunskap gjort att det inte skett. Det är ingen som anger att det är föräldrarnas ansvar, till skillnad från svaren i grundskolan. Ingen svarande tar heller upp brobyggare.

Fråga 4. Har förskolan/skolan haft någon särskild satsning, temadag, extern föreläsning, film eller liknande under det senaste året för att öka alla barn/elevs kunskap om den nationella minoriteten romer?

I bilaga 2 resultatredovisning finns uppgifter från de skolledare som svarat på enkäten. En mycket stor majoritet uppgav att de inte haft någon särskild satsning under det senaste året.

Fråga 5. I vilken utsträckning uppfattar du att skolpersonalen har tillräcklig kunskap eller inblick i romsk kultur, språk, religion och historia?

I bilaga 2 resultatredovisning finns uppgifter från de skolledare som svarat på enkäten. En majoritet uppfattar att skolpersonalen har ganska liten inblick i romsk kultur, språk, religion och historia.

Fråga 6. Vilken kompetensutveckling uppfattar du att din personal vid din förskola/skola skulle behöva avseende romska frågor?

Majoriteten av de svarande förskolecheferna anser att personalen borde utbildas i romsk kultur och tradition. Som exempel anges kunskap om romers förhållanden och livsvillkor. Vidare önskas information om deras bakgrund och historia i det svenska samhället.

"Just nu pågår en utställning om romer i Göteborg och jag uppmuntrar alla att besöka den. Om vi får in ett barn med en kultur vi inte vet så mycket om så försöker vi utforska den på olika sätt tillsammans med barn och kollegor".

"Allmän om romsk kultur och levnadsvillkor, deras interna lagar, tradition och religion".

"Kunskapen om den romska kulturen och dess seder och bruk".

En annan viktig del är att arbeta med personalens fördomar.

"Jag tror personal i förskolan behöver utmana sina fördomar vad gäller romer. Det finns väldigt mycket rykten som måste dementeras."

"De skulle behöva diskutera sina fördomar."

Det finns också en del av förskolecheferna som inte tycker att man specifikt bör satsa på kompetensutveckling i romska frågor.

"Vi arbetar för att bemöta alla lika oavsett ursprung. Kompetensutveckling behövs inte bara kring romska frågor utan även andra kulturer."

"Jag tycker inte att man ska särskilja romska språk från andra språk. Satsningen på utvecklingen ska vara precis som andra språk"

Några förskolechefer anser att det inte behövs så länge det inte finns romska barn på förskolan.

"Ingen just nu då vi inte har några barn- men om förskolan får in så är behovet stort. Vi har däremot haft andra utbildningar som tagit upp t ex kurders förhållande och situation och vid dessa sammanhang gjort reflektion över romer."

En stor andel menar att förskolans likabehandlingsplan utbildar pedagogerna. Som exempel anges att detta är en del av värdegrundarbete som förskolan arbetar med löpande. Det finns positiva exempel där förskolor genom samarbete med föräldrar utbildat personal i romska frågor.

"Samarbetet och kommunikationen mellan de romska familjer som har sina barn i verksamheten och förskolans personal är mycket god. Det finns en god förståelse kring romsk kultur och sedvänjor som byggts upp under lång tid. Tiden har visat att de romska familjerna som trivs att ha sina barn i verksamheten återkommer gärna."

I majoriteten av svaren från grundskolerektorer framgår att kunskap om romsk kultur och tradition ses som mycket önskvärd. Majoriteten anser att personalen skulle behöva utbildas och lära om romsk kultur och tradition. Majoriteten av de svarande efterlyser en utbildningsdag eller en temadag om romer. Flera respondenter önskar utbildning om de olika romska gruppernas kulturer. Några respondenter menar att det förmedlas kunskaper om romer, genom de romer som går i skolan

Flera respondenter önskar även mer generell kunskap om hur man på bästa vis kan stötta dessa elever. Hur ska närvaron höjas för dessa elever? Bättre samarbete mellan hem och skola, lyfts fram som viktigt.

"De skulle få kunskap i romernas traditioner, seder och hur man tänker kring att låta barnen gå i skolan."

På de skolor som har elever med romsk kulturbakgrund, anges att kompetensutveckling ofta inte behövs eftersom personalen utvecklas i kontakten med de

romska eleverna och föräldrarna. Samarbeten med romer är därför en möjlig väg för att kompetensutveckla skolpersonal.

"Medveten satsning på en långsiktig utbildning i samarbete med romer eller romsk förening."

"Vi har många romska elever vilket för att kompetensutvecklingen lite grand kommer av kontakten med dem och deras föräldrar."

Det finns också dem som önskar fördjupad kunskap.

"Våra romska elever har generellt sätt hög frånvaro under hela sin skolgång. Kunskap om hur vi i skolan möter och arbetar med skolplikten och närvaron i skolan. Hur kan vi arbeta för att få romska familjer att prioritera skolan för sina barn?"

Flera respondenter lyfter fram att de anser att allas kulturer ska behandlas lika, och inte enbart de romska gruppernas kultur ska diskuteras. De är tveksamma till att särskilja en grupp på detta vis. Skolans allmänna mångfaldsarbete anses vara en bra grund för detta. De vill att lärarna ska ha ett allmänt mångfaldsarbete. Det finns rektorer som anser att den romska gruppen inte ska särskiljas genom särskilt stöd utan behandlas inom skolans allmänna värdegrundarbete.

"Min bedömning är att vi följer LGR 11 där det finns ett särskilt fokus på minoriteter. Min bedömning är att det inte behövs en särskild kompetensutveckling anseende just romska frågor."

"Vi arbetar inte med en minoritet som en exkluderad/exklusiv grupp som måste särbehandlas. De är människor liksom alla andra och ska mötas med sedvanlig moral och respekt."

"Liksom rörande andra minoriteter eller etniska grupper i Sverige måste skolpersonal ha en grundläggande förståelse för vad detta innebär. Frågor kring den romska minoriteten ingår i en kompetensutveckling som rör denna typ av frågor. Att särskilja en särskild grupp är tveksamt."

Bland de svarande rektorerna i gymnasieskolan efterfrågar man information kring de romska minoriteternas situation i Europa. Kunskap om romers historia, kultur och tradition efterfrågas också. Som exempel på sätt att utbilda personalen anges föreläsningar, självstudier eller studiebesök som möjliga vägar att höja personalens kunskapsnivå. Flera respondenter menar att det råder tidsbrist och att personalen därför inte kunnat vidareutbildas i dessa frågor.

En rektor berättade om hur personalen vidareutbildats genom ett biståndsprojekt som skolan driver.

"Vår skola driver sedan många år tillbaka ett biståndsprojekt bland fattiga romer i västra Rumänien. Lärare och elever reser ned varje år i omväxlande grupper och får fina möjligheter till inblickar och empati."

Fråga 7a. Har ni under de senaste åren genomfört särskilda åtgärder/satsningar för att få fler romska barn att gå till förskolan?

De vanligaste åtgärderna som diskuteras i enkätsvaren från förskolechefer är telefonkontakt med romska familjer eller kontakt med socialtjänstförvaltningen. Det anges också att det är värdefullt att lägga ned tid på de romska barnen.

"För något år sedan hade vi ett barn med relativt hög frånvaro och där vi förstod att familjen var romer, vi gjorde som vi brukade med barn som har låg närvaro: Kontaktade familjen, pratade med föräldrarna, frågade om det var något som hänt, om barnet inte tyckte det var roligt i förskolan etc. Vi hade inte någon större framgång, barnet fortsatte att ha låg närvaro, det som förändrades var att föräldern började ringa till förskolan och meddela frånvaron, d.v.s. sjukanmäla barnet. Barnet kom några dagar då och då och sjukanmälades sedan ingen. Så småningom bytte barnet till en annan förskola i stadsdelen, en med romsk inriktning."

Fråga 7b. Har ni under de senaste åren genomfört särskilda åtgärder/satsningar för att öka andelen romska elever som slutför grundskolan med godkända betyg och gymnasiebehörighet?

Flera satsningar har gjorts för att höja närvaron bland de romska eleverna i grundskolorna. Detta har ibland skett i samarbete med brobyggare. Flera informanter diskuterar frågan på vilket sätt som man allra bäst hjälper elever. Vissa anser att det är bäst att hjälpa på individnivå såsom studiehandledning, individuella möten och kontakt med föräldrar. Andra anser att det är viktigt med mer generella satsningar som lovskola och läxhjälp, där man inte ska fokusera på särskilt stöd till romer som grupp.

Av gymnasierektorerna är det väldigt få som svarat utförligt på denna fråga varför det är svårt att finna något representativt svar. En skola uppger att de försöker förstå varför romska elever inte kommer till skolan. Avsaknad av information eller statistik från grundskolan anges vara en försvårande faktor i arbetet.

"Det finns ofta ingen dokumentation från grundskolan. Vi har också samarbetat med romskt kulturcentrum."

Fråga 8. Ge exempel på hur särskilda insatser för arbete mot diskriminering av elever med romsk kulturbakgrund skulle kunna utformas på din skola?

En majoritet av förskolecheferna hänvisar till likabehandlingsplaner som de följer och arbetar med aktivt. Några få berättar att en del av denna plan är att fira andra kulturella högtider för att öka alla barns kunskap om andra kulturer och religioner. Det finns också de respondenter som menar att alla ska behandlas lika och att man därför inte lyfter fram just den romska gruppen. De menar att de arbetar aktivt med att motverka diskriminering generellt, och att de inte lyfter fram en viss grupp i

detta arbete. Majoriteten betonar att de arbetar för allas lika värde. Vissa av förskolecheferna som svarar på enkäten anser att ett arbete med att motverka diskriminering av romska barn skulle leda till ökad diskriminering eftersom att de då särskiljer de romska barnen.

"Vi har inga särskilda satsningar på någon särskild grupp. Återigen är det ett förhållningssätt om att alla människors lika värde och rätt till lika villkor inom utbildningen som är det viktigaste. Genom att särskilt uppmärksamma någon enskild grupp skapas en särskiljning. Genom att uppmärksamma alla aktuella barn blir olikheterna naturliga istället för speciella."

"De familjer vi har haft har blivit behandlade som alla andra familjer. I dagens läge har man många olika familjekonstellationer och vi särskiljer ingen."

"Jag har inte den uppfattningen att romska barn diskrimineras på förskolan jämfört med andra barn. Samma förhållningssätt gäller alla barn oavsett bakgrund. Förskolan har en likabehandlingsplan och en plan mot diskriminering som inte gör skillnad vilket modersmål man har"

En övervägande del av förskolecheferna efterfrågar möjligheten att ta in externa föreläsare eller att planera in temadagar. Några betonar också vikten av att utbilda personalen i romska frågor och stärka kontakten med de romska hemmen. Några respondenter anser att det är viktigt att få romska barn till förskolan, så att de kan socialisera med andra barn, och att utanförskapet minskar genom detta.

"Genom att läsa böcker, göra studiebesök, få besök osv."

"Vi anser att dessa elever ska behandlas på samma sätt som övriga elever. Vi har temaveckor där vi tar upp olika kulturer, som t.ex. matkultur i världen, konstkultur m.m. Vi har även haft romska föreläsare på skolan."

En del respondenter skriver att de inte kan veta vilka barn som är romer, och att det därför är svårt att arbeta med att stärka gruppen.

En majoritet av rektorerna på grundskolor berättar att de arbetar med likabehandlingsplaner och mångfaldsarbete. De ser detta arbete som en insats mot diskriminering. I arbetet diskuteras i majoriteten av fallen människors lika värde, d.v.s. speciella insatser görs inte för att motverka diskrimineringen av romska elever. En åsikt som förs är att speciellt stöd till en viss grupp, i detta fall romer, snarare riskerar att öka romers utsatthet än att motverka diskriminering. Ett flertal informanter berättar om att de haft eller skulle vilja anordna temadagar. Andra berättar att de diskuterat andra kulturbakgrunder inom ramen för samhällsorienterande ämnesundervisning.

"Inkluderas i vårt övriga värdegrundarbete om barn från alla kulturer. Det står med i vår likabehandlingsplan att vi undervisar om olika religioner och kulturer."

”Skolan arbetar med värdegrundarbete kontinuerligt. Romer som minoritet behandlas ej särskilt här utan arbetet går ut på tolerans mellan alla människor oavsett ursprung.”

Ett fåtal berättar att de arbetat med en insats som direkt syftar till att motverka diskrimineringen av romer. En skola har haft en integrationsvärd. Brobyggare har också varit ett värdefullt verktyg för de skolor som haft dem.

”Vi bjuder in brobyggare.”

”Vi har inte under årens lopp haft diskriminering av romska elever på vår skola. Idag har vi våra brobyggare som har grupper för romska elever, grupper med elever med olika etnisk bakgrund. Det är viktigt att inte vänta med insatser när t.ex. frånvaron ökar.”

På gymnasieskolorna anser flera rektorer att romska frågor bör diskuteras inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det kan exempelvis vara genom särskilda temadagar eller teman i undervisningen. De svar som inkommit från rektorer i gymnasieskolan, är i stort mycket lika svaren för grundskolan. Rektorena anser att likabehandlingsplaner är viktiga för att komma åt diskrimineringen av romer. Samtidigt vill inte en majoritet arbeta med specifikt romska frågor, utan menar att ett allmänt arbete mot diskriminering motverkar diskrimineringen även av romer.

”Dessa elever behandlas som alla andra enligt vår likabehandlingsplan. Vi är en skola som är multikulturell, vilket innebär att vi inte särbehandlar någon oavsett ursprung, religion, sexuell läggning eller kultur.”

”Jag bedömer att det är lika för alla kulturer oavsett land och minoriteter.”

”Bara genom vår likabehandlingsplan, som med andra kulturer eller befolkning med andra ursprung än svenska.”

”Arbetet enligt vår likabehandlingsplan. Vi har en hög procent elever med icke-svensk kultur-bakgrund och ser ingen anledning att särskilja just romer.”

Fråga 9. Finns det förutsättningar för modersmålsundervisning i romska språk på din skola?

De flesta förskolecheferna som svarar på enkäten menar att de kan erbjuda modersmålsundervisning på något romskt språk. Majoriteten av de som svarar nekande uppger att det inte efterfrågats. Ett fåtal uppger att de kan använda sig av personalens språkkunskaper. Om de inte har möjlighet att ordna modersmålsundervisning försöker de sätta sig in i barnets kultur och berätta sagor och sjunga sånger på barnets modersmål.

"Vi arbetar utifrån de modersmål som finns efterfrågade på förskolan och därför kan jag inte svara på om vi har förutsättningarna för det idag då vi inte har några med romsk språkbakgrund som efterfrågat modersmål."

"På förskolan finns personal som talar bosniska, serbokroatiska om barnen talar något av dessa"

"Vi har endast enstaka barn med annat modersmål på förskolan. De barn vi har arbetar vi med att bejaka deras kultur på olika sätt, t.ex. barnen/personalen berättar, barnen tar med saker att visa och prata kring, mat från olika länder osv. "

Det finns flera intressanta svar från rektorer på grundskolan på denna fråga. Flera rektorer har missuppfattat minoritetslagstiftningen och tror att det gäller samma förutsättningar som för övrig modersmålsundervisning. Ett flertal rektorer tror att det krävs fem elever som ska söka om modersmålsundervisningen i romska språk för att den undervisningen ska anordnas.

"Om romska språk är vardagspråk i aktuella elevers hem och om vi har minst fem elever som efterfrågar undervisningen."

Ett annat svar som bör analyseras mer ingående handlar om bristen på lämplig lärare som är den vanligaste orsaken till att modersmålsundervisning inte erbjuds på dessa skolor. Detta svar överensstämmer med den kritik som representanter från nationella minoritetsorganisationer lämnat liksom i granskningar av Skolinspektionen.

"Vi har tidigare erbjudit modersmål till eleverna men i dagsläget kan vi inte uppbringa en lärare. Inga svar trots annonsering."

"Har varierat från tid till tid beroende på liten tillgång till modersmålslärare."

"Ja men det är svårt att få tag på utbildad personal."

Av svaren framgår också respondenternas något osäkra kunskap om de romska språken. Flera av respondenterna har inte kunskap om att de romska språken inbördes är så olika och inte enbart har dialektala skillnader. Flera rektorer tror felaktigt att en lärare i romani kan undervisa i alla romska språk.

"När det gäller några av eleverna har vi haft svårt att förstå vad som skiljer de olika språken åt och vilken variant som är den rätta."

"Romani chib har funnits länge men kunskapen om romska språk är för liten än så länge."

"Ingen tillgång till alla dialekter av romani chib."

Respondenter berättar att romska elever med annat modersmål ofta väljer undervisning i det språket, istället för i romani chib. Det kan handla om elever som talar romani i hemmet och som tidigare undervisats i exempelvis serbiska, finska eller polska innan de flyttade till Sverige. Dessa elever har dock rätt till modersmålsundervisning på båda språken.

"Vi har enstaka romska barn, men föräldrarna vill inte att barnen ska få undervisning på romani eller på fel dialekt. De väljer annat modersmål t e x polska om de har sina rötter i Polen."

"Våra romska elever pratar finska och där får de modersmålsundervisning."

En annan anledning till att de romska eleverna inte får tillgång är enligt rektorerna att de inte vill ha undervisningen. Flera respondenter anser sig inte ha insikt i denna fråga eftersom den sköts av en central enhet i kommunen.

De flesta rektorer på gymnasieskolan svarar att de kan erbjuda modersmålsundervisning på något romskt språk. Av de som svarar nekande anger majoriteten att anledningen är att det inte funnits något behov. De menar att om behov skulle uppstå så skulle de förhoppningsvis kunna beställa detta från sin kommun.

"Vi är en friskola som köper tjänst i modersmål från kommunen."

"Inte på själva skolan men kommunen har hand om det."

Det ges flera anledningar som rör bristen på modersmålslärare.

"Finns inga hemspråkslärare för gymnasiet i romani."

"Det finns en elev som önskat detta, men tyvärr ingen tillgång på lärare."

Någon enstaka rektor uppgav att det är svårt att få romska elever till undervisningen.

"Svårt att samla upp romska elever."

Fråga 10. Informeras barn/elever och föräldrar om möjligheter till modersmål i förskola/ undervisning i ämnet modersmål, på din skola?

Det är endast ett fåtal förskolechefer som svarar nekande på frågan. De som svarar jakande uppger att de informerar genom möten och genom skriftlig information. Det här sker på möten inför skolstart, vid inskolningsamtal och föräldramöten. Det andra sättet är att skriftlig information delas ut, vilket kan vara ansökningsblanketter, skrifter eller liknande.

"Muntlig och skriftlig information vid inskolning."

Det finns även de förskolor som fokuserar på det svenska språket och inte anger att de erbjuder modersmålsundervisning.

”Vi poängterar att barnen lär sig svenska på förskolan (samtliga barn talar annat modersmål än svenska) och av vikten att föräldrar talar sitt modersmål i hemmet.”

Det finns också de som anser att modersmålsundervisning ska ske inom ramen för den ordinarie verksamheten.

”Modersmålsträning skall utgöra en naturlig del i den ordinarie verksamheten.”

Det går tydligt att se två olika sätt som skolorna informerar om rätten till modersmålsundervisning. Det ena sättet är genom möten. Det är exempelvis möten inför skolstart, föräldramöten. Det andra sättet är att skriftlig information delas ut, vilket kan vara ansökningsblanketter, skrifter eller liknande. Många respondenter skriver att när det gäller romer, så finns det inte ett behov eftersom att de menar att det inte går romer på skolan.

Några få nämner brobyggarna som viktiga. Trots att dessa är pilotkommuner är det endast några fåtal skolledare i grundskolan som diskuterar möjligheter med romska brobyggare.

Flertalet rektorer på gymnasieskolor uppger att det omnämns i samband med skolstart, på mentorssamtal och föräldramöten samt att information skickas ut skriftligt. Det är således liknande svar som för grundskolan.

Fråga 11. Finns det förutsättningar för studiehandledning på romani i skolan till de elever som behöver det?

Den vanligaste orsaken till att modersmålsundervisning inte erbjuds på grundskolorna är att det inte finns tillgång till en lämplig lärare. Det kan finnas en romsk studiehandledare men som inte kan rätt romskt språk. En annan utmaning för skolledarna är att de uppfattar att elever inte vill ta emot hjälp. Även i denna fråga så uppger ett flertal skolledare att det inte finns något behov. Flera hävdar också att de inte har romska elever på sin skola.

En kommuns riktlinjer för när studiehandledning får ges, kan också vara hinder. Ett exempel är att kommunen satt upp riktlinjer om att eleven får ha bott i Sverige i max 4 år. Enligt skolförordningen har alla elever som har behov av det rätt till studiehandledning på sitt modersmål och det finns inga begränsningar angivna för hur länge modersmålsundervisning eller studiehandledning ska pågå för elever med minoritetsspråk.

Majoriteten av svarande rektorer på gymnasieskolan anger att behov inte funnits. De skriver också att de inte har personal som kan tala romani men att de vid behov hoppas kunna lösa det.

Fråga 12. Finns det förutsättningar att använda tolk på din skola vid samtal med vårdnadshavare till romska elever?

En stor majoritet av förskolecheferna uppgav att det finns möjlighet att använda tolk. De resterade svarade att det inte haft behov av detta. Någon svarade att de romska barnen läste annat modersmål, t. ex finska.

"Om de har finska som modersmål."

De som svarade nekande på denna fråga som rektor på grundskola uppger att de inte haft romska elever på skolan. Flera uppger att de använder en tolkcentral, och köper in tjänster därifrån.

De flesta rektorerna på gymnasiet uppgav att det finns möjlighet att använda tolk. De som svarade nekande har uppgivit att det inte funnits något behov.

Fråga 13. Finns det förutsättningar för skolan att översätta information till och från vårdnadshavare till romska elever?

En kvalificerad majoritet av förskolechefer uppger att det finns förutsättningar att översätta information. De som svarar nekande uppger att kommunen inte tar sitt ansvar, och ser till att information kan översättas. Flera menar att information ofta bara finns på svenska. Några respondenter är osäkra på vems ansvar detta är. Ett fåtal uppger att behov inte funnits.

"Det finns inte förutsättningar att översätta info på andra språk överhuvudtaget. Det måste vara kommunen som behövt som ser till att material översätts till olika språk."

"Vem skulle göra det? Kanske någon av kommunikatörerna i stadsdelen."

Bland grundskolerektorer uppger de flesta att det inte finns något behov. Om behov skulle finnas, skulle en övervägande del kunna ordna en tolk genom att beställa det från en tolkcentral alternativt översättningsbyrå eller anlita någon från modersmålsenheten.

De som svarat nekande har uppgivit dessa anledningar: En respondent uppger att de inte översätter handlingar eftersom att de vill att vårdnadshavare ska lära sig svenska. En del svarar att de inte har tillgång till översättare.

Ekonomiska hinder för att ordna tolk anges som en anledning till att ordna översättning från svenska till romani bland rektorer på gymnasieskolorna.

"Vi kommer aldrig att ha så många romska elever så att vi har möjlighet att göra det. Idag räcker pengarna knappt till undervisning."

Bilaga 2

Statens Skolverk delredovisning av regeringsuppdrag inom regeringens strategi för romsk inkludering, Dnr: A2012/1387/DISK

A. Enkät om situationen för romska barn i förskolan i de kommuner som ingår i pilotverksamheten inom regeringens strategi för romsk inkludering.

Fråga 1. I vilken kommun är förskolan belägen?	Procent	Antal
Göteborg	51,2%	66
Helsingborg	10,1%	13
Linköping	4,7%	6
Luleå	8,5%	11
Malmö	25,6%	33
Svarande		129
Inget svar		0

Fråga 2. Har ni haft någon eller några barn med romsk språk och kulturbakgrund på er förskola under de senaste tre åren?

	Procent	Antal
Ja	41,5%	44
Nej	51,9%	55
Vet ej	6,6%	7
Svarande		106
Inget svar		23

Fråga 3. Gäller grundskola och gymnasieskola.

Fråga 4 Har förskolan haft någon särskild satsning, temadag, extern föreläsning, film eller liknade under det senaste året för att öka alla barns kunskap om den nationella minoriteten romer?

	Procent	Antal
Ja	6,1%	7
Nej	93,9%	107
Svarande		114
Inget svar		15

Fråga 5 I vilken utsträckning uppfattar du att personalen har tillräckliga kunskaper eller inblick i romsk kultur, språk, religion och historia?

	Procent	Antal
I mycket stor utsträckning	1,8%	2
I ganska stor utsträckning	16,8%	19
I ganska liten utsträckning	76,1%	86
Inte alls	5,3%	6
Svarande		113
Inget svar		16

Fråga 6-8. Öppna frågor där kommentarer redovisas i bilaga 1.

Fråga 9 Finns det förutsättningar för modersmål i romska språk på din skola?

	Procent	Antal
Ja, alla språk	43,1%	47
Ja, några språk	38,5%	42
Inga språk	18,3%	20
Svarande		109
Inget svar		20

Fråga 10. Informeras barn och föräldrar om möjligheten till modersmål i förskola på din skola

	Procent	Antal
Ja, på vilket sätt?...	90,2%	101
Nej	9,8%	11
Svarande		112
Inget svar		17

Fråga 11. Gäller grundskola och gymnasieskola

Fråga 12. Finns det förutsättningar att använda tolk på din förskola vid samtal med vårdnadshavare till romsk romska barn?

	Procent	Antal
Ja	92,5%	98
Nej, varför inte?....	7,5%	8
Svarande		106
Inget svar		23

Fråga 13. Finns det förutsättningar för förskolan att översätta information till och från vårdnadshavare till romska barn?

	Procent	Antal
Ja	76,5%	75
Nej, varför inte?...	23,5%	23
Svarande		98
Inget svar		31

B. Enkät om situationen för romska barn i grundskola i de kommuner som ingår i pilotverksamheten inom regeringens strategi för romsk inkludering.

Fråga 1. I vilken kommun är skolan belägen?

	Procent	Antal
Göteborg	45,8%	76
Helsingborg	9,6%	16
Linköping	7,8%	13
Luleå	6,6%	11
Malmö	30,1%	50
Svarande		166
Inget svar		0

Fråga 2. Har ni haft någon eller några elever med romsk språk och kulturbakgrund på er skola under de senaste tre åren?

	Procent	Antal
Ja	49,6%	68
Nej	45,3%	62
Vet ej	5,1%	7
Svarande		137
Inget svar		29

Fråga 3 Har romsk kultur, språk, religion och historia behandlats i undervisningen för alla elever på din grundskola?

	Procent	Antal
Ja, på vilket sätt?....	50,7%	72
Nej, varför inte?....	49,3%	70
Svarande		142
Inget svar		24

Fråga 4. Har skolan haft någon särskild satsning, temadag, extern föreläsning, film eller liknade under det senaste året för att öka alla elevers kunskap om den nationella minoriteten romer?

	Procent	Antal
Ja	8,5%	12
Nej	91,5%	130
Svarande		142
Inget svar		24

Fråga 5. I vilken utsträckning uppfattar du att skolpersonalen har tillräckliga kunskaper eller inblick i romsk kultur, språk religion och historia?

	Procent	Antal
I mycket stor utsträckning	0,7%	1
I ganska stor utsträckning	39,0%	55
I ganska liten utsträckning	58,9%	83
Inte alls	1,4%	2
Svarande		141
Inget svar		25

Fråga 6-8. Öppna frågor där kommentarer redovisas i bilaga 1.

Fråga 9. Finns det förutsättningar för modersmålsundervisning i romska språk på din skola?

	Procent	Antal
Ja, alla	42,8%	59
Ja, några	23,9%	33
Nej, inga	33,3%	46
Svarande		138
Inget svar		28

Fråga 10. Informeras elever och föräldrar om möjligheten till undervisning i ämnet modersmål, på din skola?

	Procent	Antal
Ja	95,8%	136
Nej	4,2%	6
Svarande		142
Inget svar		24

Fråga 11. Finns det förutsättningar för studiehandledning på romani i skolan till de elever som behöver det?

	Procent	Antal
Ja	75,4%	101
Nej	24,6%	33
Svarande		134
Inget svar		32

Fråga 12. Finns det förutsättningar att använda tolk på din skola vid samtal med vårdnadshavare till romska elever?

	Procent	Antal
Ja	90,3%	121
Nej	9,7%	13
Svarande		134
Inget svar		32

Fråga 13. Finns det förutsättningar för skolan att översätta information till och från vårdnadshavare till romska elever?

	Procent	Antal
Ja	71,0%	93
Nej	29,0%	38
Svarande		131
Inget svar		35

C. Enkät om situationen för romska barn i Gymnasieskola i de kommuner som ingår i pilotverksamheten inom regeringens strategi för romsk inkludering.

Fråga 1. I vilken kommun är skolan belägen?

	Procent	Antal
Göteborg	40,0%	20
Helsingborg	8,0%	4
Linköping	16,0%	8
Luleå	6,0%	3
Malmö	30,0%	15
Svarande		50
Inget svar		0

Fråga 2. Har ni haft någon eller några elever med romsk språk och kulturbakgrund på er skola under de senaste tre åren?

	Procent	Antal
Ja	40,5%	15
Nej	45,9%	17
Vet ej	13,5%	5
Svarande		37
Inget svar		13

Fråga 3 Har romsk kultur, språk, religion och historia behandlats i undervisningen för alla elever på din gymnasieskola?

	Procent	Antal
Ja, på vilket sätt?....	53,3%	16
Nej, varför inte?....	46,7%	14
Svarande		30
Inget svar		20

Fråga 4. Har skolan haft någon särskild satsning, temadag, extern föreläsning, film eller liknade under det senaste året för att öka alla elevers kunskap om den nationella minoriteten romer?

	Procent	Antal
Ja	7,5%	3
Nej	92,5%	37
Svarande		40
Inget svar		10

Fråga 5. I vilken utsträckning uppfattar du att skolpersonalen har tillräckliga kunskaper eller inblick i romsk kultur, språk religion och historia?

	Procent	Antal
I mycket stor utsträckning	0,0%	0
I ganska stor utsträckning	36,8%	14
I ganska liten utsträckning	63,2%	24
Inte alls	0,0%	0
Svarande		38
Inget svar		12

Fråga 6-8. Öppna frågor där kommentarer redovisas i bilaga 1.

Fråga 9. Finns det förutsättningar för modersmålsundervisning i romska språk på din skola?

	Procent	Antal
Ja, alla	30,6%	11
Ja, några	36,1%	13
Nej, inga	33,3%	12
Svarande		36
Inget svar		14

Fråga 10. Informeras elever och föräldrar om möjligheten till undervisning i ämnet modersmål, på din skola?

	Procent	Antal
Ja	88,9%	32
Nej	11,1%	4
Svarande		36
Inget svar		14

Fråga 11. Finns det förutsättningar för studiehandledning på romani i skolan till de elever som behöver det?

	Procent	Antal
Ja	38,9%	14
Nej	61,1%	22
Svarande		36
Inget svar		14

Fråga 12. Finns det förutsättningar att använda tolk på din skola vid samtal med vårdnadshavare till romska elever?

	Procent	Antal
Ja	86,1%	31
Nej	13,9%	5
Svarande		36
Inget svar		14

Fråga 13. Finns det förutsättningar för skolan att översätta information till och från vårdnadshavare till romska elever?

	Procent	Antal
Ja	60,6%	20
Nej	39,4%	13
Svarande		33
Inget svar		17